

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ

Όμοτίμου καθηγητοῦ τοῦ Ἀθηνῆσι Πανεπιστημίου

ΦΩΤΙΟΥ, ΗΛΙΚΙΑΙ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Εἰς μνήμην Β. Λαοῦρδας ἱερὸν
N. B. T.

Α'

Ὁ πολὺκλαυστος φίλος Βασίλειος Λαοῦρδας († 1971) εἶχεν ἀνακοινώσει διὰ τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου μας Ἰωάννου Καλιτσουάκη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τῆς 6ης Ἰουνίου 1946 μελέτη-μὰ τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: Αἱ ἡλικιαὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Σόλωνα καὶ κατὰ τὴν δημόδην νεοελληνικὴν παράδοσιν¹. Ἡ ἐν λόγῳ ἀνακοίνωσις συνεγράφη πρὶν ἢ ὁ ἀειμνήστος Λαοῦρδας ἀρχίσῃ ἐρευνᾶν τὰ κατὰ τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, τὴν πρώτην περὶ τοῦ ὁποίου μελέτην του ἐδημοσίευσεν τὸ 1950 διὰ τοῦ περ. τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου «Ὁρθοδοξία» (τόμος 25, σσ. 472 - 474). Ὡς ἐκ τούτου δὲν ἀνέφερον ἐν τῇ μελέτῃ ἐκεῖνη ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ 1876 ὁ γνωστὸς μελετητὴς τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς ὑμνογραφίας καρδινάλιος Ἰωάννης Βαπτιστὴς Pitra εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῶν *Analecta Sacra* του (σ. 442) ἐδημοσίευσεν ἐκ κώδικος εὗρισκομένου μὲν ἐν Μ. Βρεταννίᾳ ἀλλὰ μὴ σαφῶς καθοριζομένου (διὰ τοῦ ἀριθμοῦ, φύλλων, βιβλιοθήκης ἐν ᾗ ἐφυλάσσετο, ἢ καὶ τοῦ αἰῶνος εἰς ὃν ἀνήκεν)².

1. Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 21, 1946, ἐν Ἀθήναις 1950, σσ. 257 - 263. Κρίσις τοῦ δημοσιεύματος ὑπὸ F. Dölger, BZ 45, 1952, σ. 127, ὁ ὁποῖος δὲν συνεχέτισεν τὸ θέμα πρὸς τὸν Φώτιον. — Ἦδη τὸ 1830 ὁ Fr. Boissonade, *Anecdota Graeca e codicibus graecis regijs...*, II, Paris 1830, σσ. 454 - 457, ἐδημοσίευσεν ἐπὶ ταῦτα κείμενα (κατὰ Πλάτωνα, Ἱπποκράτην, Πυθαγόραν, ... Πισίδην) ὡν τὰ δύο τελευταῖα ἔμμετρα. Πρβλ. περαιτέρω Ἐπίμετρον (σσ. 14 - 15 παρόντος τόμου).

2. Πρβλ. σ. 441: «Extra chorum insulsa canere me cum maleferiato homine cur non pudeat, paucis vix dixerim. Quinque et quod excurrit lustra sunt, quum in ultimis Angliæ finibus haec primum detexi in codice mediomontano nunquam iterum mihi lustrando. Raptim ex scribiginosa scriptura excepi, nihil prorsus de metro subodoratus, nisi quod statim vidi eas esse odas illas quae solus fere meminit Casimirus Oudin (t. II, p. 206) fortasse ex hoc eodem codice, olim claromontano». Κατὰ ταῦτα τὸ χειρόγραφον ἀνήκεν εἰς τὴν γνωστὴν ἐν Cheltenham (Thirlestaine House) κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα τοῦ Thomas Phillipps συλλογὴν, περὶ ἧς καὶ τῶν καταλόγων τῆς πρβλ. προχείρως M. Richard, *Répertoire des Bibliothèques et des Catalogues de manuscrits grecs*, Paris 1958, σσ. 71 - 72.

ῥῳδὴν πρώτην καὶ μόνην σατιρικοῦ τινος κανόνος, παρῳδοῦντος τὸν ἀναστάσιμον τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ (*Ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρονηθῶμεν, λαοί, ...*) «Εἰς τὰς ἡλικίας τῶν ἀνθρώπων καὶ διάφορα φυσικὰ φαινόμενα». Τοῦ κανόνος τούτου ἐδημοσίευσεν ὁ Pitra τὰ μόνα τέσσαρα τροπάρια, συναποτελοῦντα τὴν μόνην γραφεῖσαν πρώτην ῥῳδὴν, ἅτινα ὁ ποιητὴς αὐτῶν συνέθηκε παίζων ἅμα καὶ σπουδάζων, κατόπιν ζητήσεως φίλου του τινὸς Μαρκέλλου, ὃν καὶ ὀνομάζει εἰς τὸν 27ον στίχον τῆς παρῳδίας.

Χωρὶς νὰ ἐρευνήσω ἐπὶ τούτῳ, κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσιν ἔτη δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ ἐνέπεσα εἰς καταλογογραφηθέντα ἢ μὴ κώδικα, περιλαμβάνοντα τὸ ἐν λόγῳ κείμενον. Τοῦτο πάντως εὐρίσκεται καὶ ἐν λατινικῷ κώδικι τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων *cod. Paris. B. Nat. Lat. 3282* τοῦ τέλους τοῦ 15^{ου} καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 15^{ου} αἰῶνος, ὃν πρό τινων ἐτῶν περιέγραψεν ὁ Ch. Astruc¹. Ἡ δευτέρα αὕτη παράδοσις τοῦ αὐτοῦ κειμένου, μολονότι ἐκ κώδικος ἀρκούντως μεταγενεστέρου, καθιστᾷ πάντως πιθανωτέραν τὴν γνησιότητα αὐτοῦ, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἡ τελευταία. Ἐσχάτως ὁ Κ. Μητσάκης ἐγνώρισεν ὅτι τὸ στιχοῦργημα τοῦτο περιλαμβάνεται εἰς τὸν *cod. Berolinensis Gr. 161* τοῦ 15^{ου} αἰῶνος².

Παρατηρῶ ὅτι, ὥς εἶναι φυσικόν, τὰ περισσότερα ἀντιγραφέντα ἔργα τοῦ ἱεροῦ Φωτίου³ δὲν εἶναι τὰ ὑμνογραφικά, ἀλλὰ τὰ στηρίζοντα τὴν πρὸς τοὺς Λατίνους διάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἢ τὰ θεολογικά, τὰ καὶ χρησιμώτερα. Δυσκολώτατα δὲ θ' ἀνασυντεθῇ τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ πατριάρχου.

Ὁ γράψας τὴν «ῥῳδὴν» δὲν ἰσχυρίζεται ὅτι διδάσκει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ λέγει ὅσα *δοκεῖ τοῖς σοφοῖς* (στ. 2). Χωρίζει τὰς ἡλικίας εἰς α') βρεφικὴν ἕως τοῦ τετάρτου ἔτους, β') παιδικὴν ἕως τοῦ δεκάτου, γ') ἐφηβικὴν (βούπαις, κατ' Ἀριστοφάνην, Σφήκας 1206) ἕως τοῦ δεκάτου ὀγδόου, δ') μερικὴν ἕως τοῦ εἰκοστοῦ, ε') ἀκμῆς (δηλονότι ἀνδρικήν) ἕως τοῦ τριακοστοῦ πέμπτου, ζ') καθεστῆκυαν ἕως τοῦ τεσσαρακοστοῦ πέμπτου, ζ') κλίνουσαν ἕως τοῦ πενητηκοστοῦ πέμπτου, η') γεροντικὴν ἕως τοῦ ἑξηκοστοῦ πέμπτου καὶ

1. *Scriptorium* VIII, 2, 1954, σσ. 293 - 296, ἐν σ. 294α.

2. Περ. «Κληρονομία» 4, 1972, σσ. 302 - 372 (βλ. ἰδίᾳ σσ. 346 - 347): Βυζαντινὴ καὶ Νεοελληνικὴ Παραῦμνογραφία.

3. Ἐπεχείρησα νὰ καταγράψω τὸ γνωστὸν ὑμνογραφικὸν καὶ ποιητικὸν ἔργον τοῦ μεγάλου λογίου εἰς τὸ ἄρθρον μου Φώτιος τῆς «Θρησκευτικῆς καὶ Ἠθικῆς Ἑγκυκλοπαίδειας» τῶν Ἀθηνῶν, τόμος IB', 1968, στήλαι 21 - 31. Οἱ παλαιότεροι, ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐβλεπον τὸν Φώτιον ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς Βιβλιοθήκης ἢ Μυριοβίβλου οἱ φιλόλογοι, τοῦ σχίσματος οἱ θεολόγοι, τοῦ φωτιστοῦ τῶν Σλάβων οἱ ἱστορικοί.

Ἐξ ἄλλου διὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς δὲν ἦτο ἴδιον ἅγιον νὰ παρῳδῇ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνες (πρᾶγμα ὅπερ ἔλαβε μετὰ ταῦτα ἑκτασὶν τινά, συγγραφεισῶν ἀκόλουθιῶν) διὰ σπανοὺς, μεθυστοὺς κλπ. ἄξια σκώμματος πρόσωπα).

θ') εἰς τὴν τοῦ ἐσχατογήρου μέχρι τῆς τελευταίας του πνοῆς, τοῦ θανάτου. Δύσκολος εἶναι ἡ διάκρισις τοῦ μεираκίου ἀπὸ τὸν βούπαϊδα, ἐὰν μάλιστα μεираκίον νοηθῇ τις μόλις ἐπὶ διετίαν (19ον καὶ 20ὸν ἔτος). Οὕτως αἱ ηλικίαι εἶναι ἐννέα, τελευταία δὲ ἡ τοῦ ἐσχατογήρου, δοθέντος μάλιστα ὅτι ὁ ὑπὲρ τὰ ὀγδοήκοντα γεγονώς κρίνεται γραφικῶς (Π. Δ. Ψαλμοί, πθ', 10) «αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἐβδομήκοντα ἔτη, ... καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος».

Ἡ τοιαύτη ἀναλογία ὑπάρχει εἰς τὸν Σόλωνα, κατὰ ἐπταετίαν χωρίζοντα (καὶ βιολογικῶς οὐχὶ ἀδικαιολογήτως καὶ διὰ τὴν σημερινὴν ἀντίληψιν) τὰς ηλικίας τῶν ἀνθρώπων, καθὰ δεικνύει τὸ ἐν ἐπιμέτρῳ ἀναδημοσιευόμενον εἰς ἐλεγειακὰ μέτρα σολώνειον κείμενον (ἀμφισβητούμενον ἄλλοτε καὶ αὐτό, ἀλλ' ὅχι πλέον). Ὁ Σόλων ὀνομάζει τὸν παῖδα, τὸν ἄνηβον, τὸν ἔφηβον, τὸν ἄνδρα, καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν νοητικὴν ἰκανότητα καὶ τὴν ἐπομένως δυνάμεν ἡν' ἀναπτυχθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου (τοῦ ἄρρενος ἰδία) δραστηριότητα, καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν τροχίαν ἀνέλιξιν καὶ κατὰ πτωσιν ἀμφοτέρων, κλιμακῆδὸν κατὰ ἐπταετίαν ἐπερχομένην. Κρίνει δ' ὅτι ὁ ἀποθνήσκων κατὰ τὴν 10ην ἐβδομάδα ἐτῶν (μεταξὺ 64ου καὶ 70ου ἔτους) δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἀπέθανεν ἄωρος.

Κατὰ τὴν ἐμὴν ἐπομένως κρίσιν δὲν εἶναι ἄμεσον πρότυπον τῆς Φωτιείου φδῆς τὸ Σολώνειον κείμενον. Ἄλλωστε πλείονας ἀπόψεις θὰ ἐγνώριζεν ὁ συνθέσας τὴν παρφδιαν καὶ εἰς τὸν δεύτερον αὐτῆς στίχον γράψας «ὥς δοκεῖ τοῖς σοφοῖς» (πιθανῶς καὶ τὰ παρὰ Πανδέκτηι διαλαμβανόμενα).

Σοφοὶ δὲ ἡδύναντο νὰ εἶναι καὶ ὁ Σόλων καὶ ἄλλοι γνωμικοὶ τῶν Ἑπτὰ καὶ τῶν ποιητῶν, οἱ «πολλὰ εἰδότες φνῶ» καὶ οἱ παροιμιογράφοι. Καὶ τίς οἶδεν ἐὰν δὲν ἐκυκλοῦτο ἤδη ἀπὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος καὶ δημωδέστερόν τι στιχοῦργημα ὅπου ἡ διάκρισις τῶν ηλικιῶν νὰ συνηρμόζετο πρὸς τὴν διανοητικὴν τοῦ ἀτόμου ἀνάπτυξιν καὶ τὴν δραστηριότητα αὐτοῦ (σπουδᾶς, δράσιν, γάμον, ἀνδρείαν, σοφίαν καὶ τὰ τούτοις ὅμοια) ¹.

1. Ὁ Crusius εἰς τὴν Germanograecia, σσ. 231 - 232 (πρβλ. Μ. Γεδεών, Χρονικά Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, σσ. 60 - 61) ἐδημοσίευσεν τὸ κάτωθι παιγνιώδες:

«Εἰς ζωγραφίαν πεμφθεῖσαν εἰς Εἰρήνην σύζυγον Θεοδοσίῳ Ζηγοριᾷ

Δεκαετίς : νυμφοφρονήτρια

εἰκοσαετίς : χοροπηδήτρια

τριακονταετίς : καλλωπίστρια

τεσσαρακονταετίς : ταπεινοφρονίστρια

πεντηκονταετίς : οἰκοτηρήτρια

ἑξηκονταετίς : χρηματοδιηγήτρια

ἑβδομηκονταετίς : θεομαστεύτρια

ὀγδοηκονταετίς : βακτροπορεύτρια

ἐνενηκονταετίς : πονοδακρύτρια

ἑκατονταετίς : τεμβροδύτρια».

Β'

Πῶς ἀντεμετώπισεν ὁ Φώτιος ἐν τοῖς ἔργοις του τὸ γῆρας.

Δίς κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ὁ Φώτιος ἐπραγματεύθη τὸ θέμα «*Διατί* (ἐν τῇ Γραφῇ)¹ *σκιὰ καὶ ὄναρ καὶ καπνὸς καὶ ματαιότης ὁ ἀνθρώπινος βίος ὠνόμασται (ὀνομάζεται)*». Εἰς τὴν 10ην ἐπιστολὴν του «*Στεργίῳ πρωτοσπαθαρίῳ ἀδελφῶ*»² καὶ εἰς τὸ ΣΓ' ζήτημα τῶν «*Ἀμφιλοχίων*» του³. Κατὰ τὴν ἰδίαν του καὶ ἄλλων συνήθειαν, ἀφ' ἧς διευτυποῦτο ἡ γνώμη ἐπὶ τινος θεολογικοῦ ἢ ἄλλου θέματος, ὁ συγγραφεὺς ἠδύνατο αὐτουσίαν περιῖπου νὰ τὴν μεταφέρῃ ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν, ἀπὸ ἐνὸς εἰς ἄλλον λόγον, ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ἀπόκρισιν. Τοῦτο ἐγένετο καὶ εἰς τὴν περίπτωσίν μας.

1) *Διατί ἐν τῇ Γραφῇ σκιὰ καὶ ὄναρ καὶ καπνὸς καὶ ματαιότης ὁ ἀνθρώπινος βίος ὠνόμασται* (ἐπιστολὴ 10η):

α' «... *Τί γάρ ἂν καὶ εἴποις; τὴν ἐν παῖσιν ἡλικίαν; καὶ τί τούτου ματαιότερον ἢ ἀναισθητότερον; Ἀλλὰ τὴν νεότητα, ὃ καὶ ἄνθος δόξειεν ἂν εἶναι τῆς φύσεως; ἀλλὰ γέμει ζάλης... Τί δέ; τὸ τῆς ἡλικίας μεθόριον; ἀλλὰ καὶ τοῦτο καπνοῦ φορᾶς οὐδὲν διενήρochen, ὥδε κἄκεισε διάττον καὶ καθαρῶς οὐδαμοῦ καθιστάμενον. τῆς τε γὰρ κατὰ τὴν νεότητα κούφης καὶ ἀτάκτου μετέχει πως ἔτι κινήσεως, οὕτω τελείως τῆς ἐκείθεν ἀχλύος καὶ ταραχῆς ἀπαλλάξαν τὸν ἄνθρωπον. καὶ τῷ πρὸς τὸ γῆρας γειτονήματι τῆς ἐξ αὐτοῦ αἰθάλης ἡρέμα πως καὶ ἀνειπαισθήτως ὑποπιμπλάμενον, καταρρεῖν ἀρχὴν παρέχει καὶ ὑπομαραίνεσθαι... Αὐτὸ δὲ τὸ γῆρας τί; κἂν οὐδὲν ἡμεῖς ἐροῦμεν, αὐτὸ πᾶσιν αὐτοῦ τὰ πάθη καὶ τὸ βάρος καὶ τὴν χαλεπότητα διακέκραγε, καὶ ὅτι καὶ κοινοῦ τοῦ καπνοῦ καὶ σκιᾶς καὶ ὀνείρου καὶ πάντων ἐστὶν εὐτελέστερόν τε καὶ ἀμυδροτέρον.*

β' *Πῶς οὖν ἐστιν φυγεῖν τὰ κακά; Κατὰ παῖδα μὲν ἀγωγῆς τυχόντα χρηστῆς... ἐν νεότητι δὲ... διὰ σφοδροτάτου χαλινου... κατὰ δὲ τὴν μέσσην ἡλικίαν διὰ τε τοῦ προκαταρτισθέντος καὶ προσητυπωθέντος τῇ ψυχῇ ἔθους... Τῷ δ' οὕτω λοιπὸν οἰκονομῶσιν καὶ διακυβερνήσαντι τὸν βίον, λιμὴν ἀπαντήσῃ τὸ γῆρας καὶ πόνων ἀνάπανσις...».*

Καὶ ἐν τῷ ΣΓ' ζητήματι τῶν Ἀμφιλοχίων πάλιν:

α' «... *Εἰς καπνόν, ὡς ἀληθῶς, τὸ γῆρας καὶ εἰς ὄναρ διαλύεται* αὐτὸ δὲ τὸ γῆρας τί; κἂν οὐδὲ ἡμεῖς ἐροῦμεν, αὐτὸ πᾶσιν αὐτοῦ τὰ πάθη καὶ

1. Ἰωβ η', 9.

2. *Ι. Βαλέττας*, Ἐπιστολαί, σσ. 256-257.

3. *Σοφ. Οἰκονόμος*, σσ. 280-281.

τὸ βάρος καὶ τὴν χαλεπότητα διακέκραγε, καὶ ὅτι καὶ κοινοῦ καὶ καπνοῦ καὶ σκιάς καὶ ὀνείρου καὶ πάντων ἐστὶν εὐτελέστερόν τε καὶ ἀμυδροτέρων.

β' Πῶς οὖν ἐστὶν φυγεῖν τὰ κακά; Κατὰ παῖδα μὲν, ἀγωγῆς τυχόντα χρησιτῆς... Ἐν νεότητι δὲ... διὰ σφοδροτέρου χαλινοῦ καὶ ἀκριβεστάτης παιδεύσεώς τε καὶ γυμνασίας καὶ συνασκήσεως. Κατὰ δὲ τὴν μέσην ἡλικίαν, διὰ τοῦ προκαταρτισθέντος καὶ προενηπρωθέντος τῇ ψυχῇ ἔθους... καὶ διὰ τῆς ὁμοίας σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας τῆς κατ' ἀρετὴν τελειώσεως. Τῷ δ' οὕτω λοιπὸν οἰκονομήσαντι καὶ διακυβευρήσαντι τὸν βίον, λιμὴν ἀπαντήσῃ τὸ γῆρας καὶ πόνων ἀνάπανσις...).

Εἶναι προφανὲς ὅτι περὶ βρεφικῆς μὲν ἡλικίας δὲν δύναται νὰ ὀμιλήσῃ ἐδῶ ὁ πατριάρχης, ὡς μὴ ἔχοντος τοῦ βρέφους οὐδὲ ἐπίγνωσιν οὐδὲ εὐθύνην. Τὸν δ' ἄλλον χρόνον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου διακρίνει εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, νεανικὴν, μέσην καὶ τὸ γῆρας, τὴν μέσην καλῶν καὶ τῆς ἡλικίας μεθόριον. Πέντε, κατὰ ταῦτα, αἱ ἡλικίαι τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὸν ἱερὸν ἄνδρα, καὶ ἄνευ χρονικοῦ προσδιορισμοῦ κατὰ ἐπτάδας ἢ δεκάδας ἐτῶν.

Τὰ ὡς ἄνω κείμενα, ἠθικῆς φύσεως, δὲν συνηγοροῦν εἰς τὴν στιχοῦρησιν τῆς «ῥδῆς», ὅπου μάλιστα αἱ διαιρέσεις εἶναι καὶ πλείονες καὶ ἀκριβέστερον προσδιορισμένα. Ἀλλ' εἰς τὴν «ῥδῆν» ἡ διάθεσις εἶναι διδακτικὴ καὶ παιγνιώδης συνάμα, ἀκολουθεῖται δ' ἄλλο πρότυπον, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ εὐσεβέστατος πατριάρχης δὲν ἐθεώρει ἀνάρμοστον πρὸς τὸ πρόσωπὸν τοῦ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ νὰ παρωδῇ πρὸς ἱερὸν ὕμνον παιγνιώδη ὑπόθεσιν.

Γ'

ΦΩΤΙΟΥ

Κανὼν: Ἑλικίαι τῶν ἀνθρώπων

Ῥδῆ α', ἥχος α' πρὸς τό: Ἀναστάσεως ἡμέρα

α'

Ἑλικίαι τῶν ἀνθρώπων,

ὡς δοκεῖ τοῖς σοφοῖς,

πᾶσαι εἰσιν ἐννέα·

ἐκ γὰρ τοῦ τόκου βρέφος μὲν,

5 εἰς συμπλήρωσίν ἐστι τεσσάρων ἐτῶν·

παιδίον ἐντεῦθεν δὲ

εἰς δεκάδος ἐκπλήρωσιν.

β'

- Ἐκ δεκάδος δὲ τελείας
 βούπαις ἕως ἑτῶν
 10 δέκα μετὰ οκτάδος·
 εἴτα μειράκιον αὐτὸς
 εἰς συμπλήρωσίν ἐστιν εἴκοσιν ἑτῶν·
 ἀκμάζων ἐντεῦθεν δὲ
 εἰς πεντάδα ἐπιτάπλοκον.

γ'

- 15 Καθεστὼς δὲ ἀπὸ ταύτης
 ἕως ὅλων ἑτῶν
 τετταράκοντα πέντε.
 εἴτα ἐγείρων ἕξ αὐτῶν
 εἰς πενήκοντα καὶ πέντε ἐνιαυτούς·
 20 εἴτα γέρων ἐξήκοντα
 καὶ πεντάδος εἰς πλήρωσιν.

δ'

- Ἐσχατόγηρος ἐντεῦθεν
 ἅπας γέρων ἐστίν
 ἄχρι καὶ τῶν ὑστάτων
 25 καὶ τῶν λοισθίων τῆς ζωῆς
 ἐπὶ γῆς ἀναπνοῶν τε καὶ ταφῆς.
 Ἐλύθη σοι, Μάρκελλε,
 τὸ ζητούμενον ἔρρωσο.

Δ'

Ἐπίμετρον

I. ΑΝΩΝΥΜΟΥ (Boissonade, An. Gr. II, 456 - 457)

- Ἐπὶ βροτῶν νόμιζε τὰς ἡλικίας
 κατ' ἀστροικὴν ἔννοιαν, ὥσπερ ἂν μάθοις.
 Πρώτην βρεφικὴν μέχρι τεττάρων χρόνων,
 ἀναλογοῦσαν τῆς σελήνης τῷ δρόμῳ.
 5 Καὶ παιδικὴν δ' ἔπειτα μέχρι τῶν δέκα
 Ἐρμῇ λογίῳ συμπαρατεταγμένην.

- Καὶ μειρακιὴν μέχρις ὀκτὼ καὶ δέκα
κατασκοποῦσαν τὴν φήλην Ἀφροδίτην.
Τρέχει νεᾶνις τριάκοντα ἐπιτάδα
10 τὸν ἡλίου κάλλιστα προσβλέπων κύκλον.
Ἄνῃρ δ' ἐν πεντήκοντα καὶ δύο τρέχει,
τὴν ἀρεϊκὴν ἐκμιμούμενος στάσιν.
Γηραιὸς ἐξέδραμεν ἐπτάκις δέκα,
καὶ τέσσαρα δὲ τὸν Δία σπεύδων φθάσει.
15 Ἀναλογῶν δὲ τῷ παλαιτάτῳ Κορόνῳ
ὁ πρεσβύτης ἔδραμε μέχρις ἂν θάνοι.
Τάυτας νομίζειν χορή σε τὰς ἡλικίας.
Περαιτέρω δὲ μηδαμῶς ἄλλην σκόπει.

II. Τοῦ ΠΙΣΙΔΟΥ περὶ Ἑλικιδῶν

- Πρώτη βρεφικὴ, παιδικὴ δὲ δευτέρα,
τρίτη δέ τις πέφυκε τοῦ μειρακίου,
ἢ δ' αὖ τετάρτη τοῦ νεανίσκου πάλιν.
Ὡμοῦ τινος γέροντος ἢ πέμπτη πέλει,
5 ἕκτη γέροντος, ἑβδόμη δὲ πεμπέλου.

III. ΣΟΛΩΝΟΣ

Ἑλεγεῖα

- Παῖς μὲν ἄνηβος ἐὼν ἔτι νήπιος ἔρκος ὀδόντων
φύσας ἐκβάλλει πρῶτον ἐν ἔπτ' ἔτεσιν
τοὺς δ' ἑτέροους, ὅτε δὴ τελέσῃ θεὸς ἔπτ' ἐνιαυτούς,
ἡβης ἐκφαίνει σήματα γιγνομένης.
5 Τῇ τριτάτῃ δὲ γένειον ἀεξομένῳ ἔτι γυῖον
λαχνοῦται, χροῦτῃς ἄνθος ἀμειβομένης.
Τῇ δὲ τετάρτῃ πᾶς τις ἐν ἑβδομάδι μέγ' ἄριστος
ισχύν, ἦν τ' ἄνδρες σήματ' ἔχουσ' ἀρετῆς.
Πέμπτῃ δ' ὥριον ἄνδρα γάμον μεμνημένον εἶναι
10 καὶ παίδων ζητεῖν εἰσοπίσω γενεήν.
Τῇ δ' ἕκτῃ περὶ πάντα καταρτέεται νόος ἀνδρὸς
οὐδ' ἔρδειν ἔθ' ὁμῶς ἔργ' ἀπάλαμνα θέλει.
Ἑπτὰ δὲ νοῦν καὶ γλῶσσαν ἐν ἑβδομάσιν μέγ' ἄριστος

- ὁκτώ τ' ἀμφοτέρων τέσσαρα καὶ δέκ' ἔτη.
15 Τῇ δ' ἐνάτῃ ἔτι μὲν δύναται, μαλακώτερα δ' αὐτοῦ
πρὸς μεγάλην ἀρετὴν γλῶσσά τε καὶ σοφίῃ.
Τὴν δεκάτην δ', εἴ τις τελέσας κατὰ μέτρον ἵκοιτο,
οὐκ ἂν ἄωρος ἐὼν μοῖραν ἔχοι θανάτου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ